

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Han är ju lite konstig ...”

En studie genom boksamtal och intervjuer om barns
inställning till normavvikande beteende

Sofia Bjerner och Jonas Henriksson

Inriktning: Svenska för tidigare åldrar

Kurs: LAU390

Handledare: Adam von Scheele

Examinator: Signe Bremer

Rapportnummer: HT11-1120-7

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”Han är ju lite konstig ...” : En studie genom boksamtal och intervjuer om barns inställning till normavvikande beteende

Författare: Sofia Bjerner, Jonas Henriksson

Termin och år: HT 2011

Kursansvarig institution: Institutionen för kulturvetenskap

Handledare: Adam von Schéele

Examinator:

Rapportnummer:

Nyckelord: normer, normavvikande, genus, boksamtal, förskola, grundskola

Vårt syfte är att få en bild av barns inställning till normavvikande beteende. Vi vill även ta del av hur lärarna i förskolan och grundskolans tidigare år arbetar för att förebygga negativ inställning och kränkande behandling på grund av detta. För att få fram barnens åsikter kring detta använder vi oss av boksamtal. Vi kommer göra tio stycken boksamtal i fem olika åldersgrupper då vi vill se om barns inställning till detta förändras med åldern. I varje åldersgrupp har vi dessutom ett boksamtal med en pojk- respektive flickgrupp, så att vi även kan jämföra om det finns någon skillnad på hur pojkar och flickor ser på normavvikande beteende. För att barnen ska tänka kring ämnet, så använde vi oss utav boksamtal och en bok som tar upp just normavvikande beteende. För att sätta in barnens åsikter i ett sammanhang, gjorde vi även fem intervjuer med barnens lärare. Genom att intervjua pedagogerna får vi även deras syn på hur barns syn på normavvikande beteende ändras beroende på ålder. En annan fråga vi ställer i samband med att vi intervjuar lärarna är hur stor möjlighet man har som pedagog att påverka och arbeta med barnens syn på ämnet och hur mycket det är andra faktorer som spelar in. Vi ville även se om det finns någon skillnad mellan hur man arbetar med detta i de olika åldrarna. Vi kunde tydligt se att det fanns rådande normer i såväl förskola som skola och hur de barn som lever upp till dessa blir mer positivt bemötta av de övriga barnen. Vi kom fram till att även ifall de fanns vissa skillnader mellan flickornas och pojkarnas inställning och även mellan de olika åldrarna, så var de mindre än vad vi hade förväntat oss. En annan skillnad som märktes var hur läraren för de yngsta barnen var betydligt mer insatt och hade en tydligare plan för hur man arbetade med ämnet. Vi anser att vi som lärare kommer att ha nytta av detta då vi kan se hur man med de äldre barnen kan utveckla sitt arbetssätt i dessa frågor.

Innehåll

1. Inledning.....	3
1.1 Syfte och frågeställningar.....	4
1.2 Tidigare forskning och teoretisk anknytning.....	4
1.2.1 Barn och normer.....	5
1.2.2 Pojkar, flickor och normer.....	6
1.2.3 Lärares roll i förskolan och skolan.....	7
1.2.4 Barnboken som undervisningsmaterial.....	8
1.2.5 Teoretisk verktygslåda.....	9
1.3 Avgränsningar och urval.....	10
1.4 Etisk diskussion.....	11
1.5 Metod.....	12
1.5.1 Boksamtal som metod.....	12
1.5.2 Intervju som metod.....	12
1.6 Praktiskt tillvägagångssätt vid boksamtalen.....	13
1.6.1 Kalle som Lucia.....	14
1.7 Praktiskt tillvägagångssätt vid intervjuerna.....	15
2. Resultatredovisning och analys.....	16
2.1 Barnens åsikter.....	16
2.1.1 Kan man vara Lucia och ha kort hår?.....	16
2.1.2 Tjejigt, killigt och böjigt.....	21
2.1.3 Spela fotboll i klänning.....	24
2.1.4 Regler, rättvisa och orättvisa.....	25
2.2 Lärares åsikter.....	27
2.2.1 Hur lärarna arbetar med området normer och värden.....	27
2.2.2 Lärares upplevelse av hur barns inställning till normavvikande beteende förändras med åldern.....	30
2.2.3 Lärares upplevelse av hur inställningen till normavvikande beteende förändras genom åren.....	31
2.2.4 Hur mycket kan man påverka som lärare?.....	32

3. Diskussion och slutsats.....	34
3.1 Vidare forskning.....	36
Sammanfattning.....	38
Referenser.....	39
Bilagor.....	41

1. Inledning

På Flygelskolan i Lund får pojken Loke inte vara Lucia eftersom skolan anser att han har fel kön för det (Forsberg, 2011). Diskussionen om en pojke kan vara Lucia är inte ovanlig, utan kan blossa upp i bland annat förskolor, skolor och media under årets sista månader. Anette Skåhlberg (2009) har skrivit en bok om ämnet och med den som diskussionsunderlag begav vi oss ut till olika skolor samt en förskola, för att få mer insikt i vad barnen har för inställning till beteenden som avviker från de normer som råder.

Både förskolans och grundskolans läroplan anger att förskolan och skolan har ett ansvar att motverka traditionella könsmonster samt att barnens förmågor och intressen ska få prövas och utvecklas oberoende av könstillhörighet (Lpfö 98, 2010, Lgr11, 2010). I samhället finns en syn att flickor ska vara på ett visst sätt och att pojkar ska vara på ett annat. Kajsa Svaleryd tar som exempel upp att flickor under sin uppväxt får beröm när de är hjälpsamma, vilket leder till att de ofta identifierar sitt egenvärde med vad de gör för andra (Svaleryd, 2002, s. 20-21). En fråga som vi då ställde oss var om synen på hur flickor förväntas påverkar deras inställning till beteenden som avviker från normen?

Förskolans läroplan anger även att förskolans uppdrag bland annat är att barnen ska utveckla ”förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning”. En annan uppgift som förskolan har är att barnen ska utveckla förmågan att kunna sätta sig in i andra människors situationer och även ta ställning till olika etiska dilemman och andra frågor i vardagen (Lpfö 98, 2010, s. 8). Fyra av de mål som läroplanen för grundskolan anger inom området normer och värden är att varje elev ”kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter”, ”respekterar andra människors egenvärde”, ”tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor” samt ”kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen” (Lgr 11, 2010, s. 12).

Vi kan tydligt se *att* både förskolan och skolan ska arbeta med det här området, men *hur* arbetar lärarna med det egentligen? Efter att ha arbetat och gjort vår verksamhetsförlagda del av lärarutbildningen i förskola och grundskolans tidigare år, har vi lagt märke till att de yngre barnen verkar ha en mer tolerant inställning till barn som avviker från normerna än de äldre. Barn är en del av olika grupper och kulturer där det finns olika normer som påverkar deras synsätt (Wellros, 1998, s. 18-19). Hur mycket inverkan har då egentligen skolans arbete på barnens inställning till normer och normavvikelser och hur mycket kommer utanför skolans väggar?

1.1 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att få en bild av barns inställning till normavvikande beteende. Vi vill även ta del av hur lärarna i förskolan och grundskolans tidigare år arbetar för att förebygga negativ inställning och kränkande behandling på grund av detta.

Våra frågeställningar är:

- Vilken inställning har barn till normavvikande beteende?
- I vilken mån förändras barns inställning till normavvikande beteende med åldern?
- I vilken utsträckning har flickor och pojkar olika inställningar till normavvikande beteende?
- Hur försöker pedagogerna påverka barnens inställning till normavvikande beteende?

1.2 Tidigare forskning och teoretisk anknytning

I det här avsnittet kommer vi att ta upp vad som tidigare har skrivits om ämnet. Vi kommer att börja med att visa vad som skrivits om barn och deras förhållande normer. Efter det kommer vi att gå in på vad samhället har för förväntningar på de olika könen och hur flickor respektive pojkar förväntas bete sig. Avsnittet som följer därefter kommer att handla om pedagogens roll i arbetet med normavvikande beteende. I det sista avsnittet så behandlar vi barnboken utifrån ett undervisningssyfte. Detta då vi använder oss av en bok i vår undersökning.

1.2.1 Barn och normer

Inga Wernersson hänvisar till både nationella och internationella undersökningar från 1954 till 1976 där barns och ungdomars sociala relationer har studerats. Samtliga undersökningar visar att flickor och pojkar bildar separata grupper genom hela skoltiden. Kontakten mellan grupperna är få, men flickorna har en mer positiv inställning till och har fler kontakter med det motsatta könet, än vad pojkarna har. Detta kan, enligt Wernersson, bero dels på att flickorna är mindre egocentriska och dels på att vårt patriarkaliska samhälle där pojkar har högre status än flickor och har därför större dragningskraft (1977, s. 120-122, 125-126). Lena Martinsson och Eva Reimers menar att det fortfarande råder en "homosocial likhetsprincip" där personer som är lika varandra förväntas dras mot varandra. Normen säger att flickor ska trivas bäst med flickor och pojkar ska trivas bäst med pojkar Martinsson & Reimers (2008, s. 17).

Enligt undersökningarna hade flickor en tendens att få en mer positiv inställning till kontakter av det motsatta könet ju äldre de blev, vilket pojkarna inte hade (Wernersson, 1977, s. 121-122). Bland flickor i årskurs fem kunde man se ett samband mellan positiv inställning och hög självorientering samt hög kamratorientering. De flickor som hade en positiv inställning brydde sig alltså mindre om vad andra ansåg och följde oftare kamraternas normer än de vuxnas. Pojkarna hade dock en tendens åt andra hållet. Svaleryd menar att det är i vuxnas agerande med andra vuxna och med barn som standarden för umgängesformerna mellan könen sätts (Svaleryd, 2002, s. 30). I grundskolans senare år är flickors tidigare sexuella mognad en bidragande faktor till att de söker kontakt med det motsatta könet, anser Wernersson (1977, s. 125).

I en av undersökningarna kunde man urskilja ett mönster som visar att kön var en mer betydelsefull faktor, vid val av vänner, än vad exempelvis social bakgrund var. En undersökning av sociometriska val över etnicitets- och könsgränser, visade att eleverna i första hand valde vänner av samma kön och därefter vänner av samma etnicitet. "Eleverna var mer positiva till klasskamrater som liknade dem själva och kön var en mer avgörande likhet än ras" (Wernersson, 1977, s. 122). Undersökningen visar även att de mörkhyade barnen hade en mer positiv inställning till de ljushyade än vad de ljushyade barnen hade till de mörkhyade. Även detta, menar Wernersson, beror på att eleverna dras till det som anses ha högre status, då den västerländska normen är att vara ljushyad (Wernersson, 1977, s. 122).

1.2.2 Flickor, pojkar och normer

Svaleryd beskriver hur vi tänker att flickor och pojkar ska ha olika egenskaper samt inte leka samma lekar eller med samma leksaker. Flickor ”ska” vara ”söta, snälla och hjälpsamma”, medan pojkar förväntas vara ”aktiva, dominerande och kräva uppmärksamhet” (Svaleryd, 2002, s. 15). Det som barnen väljer att leka och göra är till stor del påverkat av samhällets förväntningar av vad som är brukligt för det kön man tillhör och det är bland annat i skolan som dessa normer och förväntningar fästs hos barnen. Trots att pojkar och flickor har samma lärare, samma läroplan och på så vis har liknande villkor, menar Svaleryd att skolan består av två olika världar – en med pojkar och en med flickor. Att flickor och pojkar väljer så könsstereotypt påverkar deras eget lärande, då de inte får lika många. Som exempel på hur flickor och pojkar tar till sig skillnaderna om hur de förväntas vara, tar hon upp hur de på en skola hade en övning om demokrati där eleverna fick skriva ner frågor som de tyckte var viktiga. Flickorna tyckte att det var viktigt med umgänge, relationer och trivsel på skolan, medan det pojkarna tyckte var viktigt var fler bandymål, billigare fika och mer idrott (Svaleryd, 2002, s. 15-16, 22).

Marika Hämeenieni menar att det kan vara svårt att komma ifrån de rådande könsnormerna då barnen möts av dem i till exempel media, litteratur och leksaker (Hämeenieni, 2011, s. 106). Martinsson och Reimers tar upp att medier utgör en viktig dimension i ett samhälle och kan på grund av sin spridning ses som en stark kraft. Dock anser de inte att det är medierna som skapar normerna, men utgör en viktig teknologi för normstabilisering (Martinsson & Reimers, 2008, s. 29). Vissa föräldrar hamnar i ett dilemma när de vill göra motstånd mot könsnormerna, men känner samtidigt att det är viktigt att barnen inte skiljer sig allt för mycket från dem, då det skulle kunna bidra till att de blir retade eller på andra sätt inte blir accepterade. De tar som exempel upp en situation då en pojke ville vara Lucia på förskolan, men vars mamma inte vågade låta honom vara det då hon oroade sig över vad de andra barnens föräldrar skulle tycka (Hämeenieni, 2011, s. 106).

1.2.3 Lärarens roll i förskolan och skolan

I inledningen kan man se att förskolans läroplan har mycket fokus på att barn ska lära sig etiska värden samt få grundläggande demokratiska värderingar. Med detta som grund menar Eva Johansson att lärarens roll har förändrats. Från att tidigare vara en person som har guidat barnen genom deras etiska tankar upptäcker istället pedagogerna etiska och värderande frågor i vardagen tillsammans med barnen, vilka de kan diskutera och väcka tankar kring. De värden som lyfts fram är människosyn och förhållningssätt till andra. Vidare problematiserar Johansson också lärarens uppdrag och att denne till stor del måste lyfta och reflektera sina egna värderingar och vad som ligger till grund till dem (Johansson, 2001, s. 19). Detta är även något som Janne Bromseth tar upp och han menar att det är viktigt att man tittar till sig själv och sina egna attityder och praktiker och att man ständigt reflekterar över dessa. Han påpekar också att normer måste synliggöras och ifrågasättas och att man måste vara medveten och uppmärksam på vem som görs till norm (Bromseth, 2010, s. 42-43, s49). Även Eva Gannerud och Karin Rönnerman tar upp att det i förskolan, till skillnad från skolan, inte finns några speciella uppgifter som ska lösas utan att man utnyttjar barnens egna erfarenheter till lärande. Då man ska arbeta med värdegrundsfrågor är det viktigt att barnen får en större förståelse för världen och hur saker och ting är sammankopplade med varandra. Genom att ge barnen strukturer får de bättre förståelse för sin omvärld och lärarens roll går mot att vägleda barnet. För att kunna göra detta behövs en större förståelse för barnet som person (Gannerud & Rönnerman, 2006, s. 37-38).

Johansson diskuterar hur barn utvecklar förhållningssätt till det som är avvikande. Eftersom barn ser på sin omvärld utifrån vad som är normalt och vad som är avvikande gäller det för de vuxna att upptäcka och reflektera över detta. Likhet skapar i barnens värld en samhörighet och likhet är något som värderas högt. För att reflektera över hur man som vuxen kan upptäcka detta bör man fråga sig hur man kan hjälpa barn att utveckla tolerans för det annorlunda, hur det avvikande ser ut i den barngrupp man arbetar med och hur de vuxna förhåller sig till det, vad det är som är avvikande i barns perspektiv och hur detta värderas av lärarna samt vad det finns för gränser för lärarnas tolerans (Johansson (2001, s. 75).

Klara Dolk tar upp tre olika verktyg som behövs för att barnen ska utveckla ett kritiskt tänkande. Det första är att ”erbjuda rika läromiljöer, med en mängd olika material, där frågor som rör makt, kön, etnicitet, fördomar, sexism och så vidare kan lyftas fram och diskuteras på

ett öppet sätt”. Att ”tillsammans med barnen upptäcka och utforska orättvisor och fördomar” är det andra. Det tredje är att ”uppmuntra barnen till att utveckla en tro på sin förmåga att tillsammans med andra kunna skapa förändring i liten eller stor skala, exempelvis genom att säga ifrån när något känns orättvist, oavsett om det handlar om att säga ifrån till ett annat barn, en vuxen, skolledningen eller ett företag som agerar på ett orättvist sätt.” (Dolk, 2011, s. 70).

1.2.4 Barnboken som undervisningsmaterial

Redan den tidiga barnlitteraturen handlade mycket om pedagogiska och religiösa ideal eftersom man ville att barnen skulle bli anpassade till samhället och innebörden att bli vuxen så snabbt som möjligt. En tidig form av barnlitteratur var fabler, vilka ofta bestod av en handling som var formad utifrån att den starke vann över den svage och den kloka övervann den dumme. En annan sak som tilltalade de unga var att fablerna ofta handlade om djur samt att de till stor del var skrivna på vers. Det började också skrivas bilderböcker som användes som läroböcker i skolorna då man ansåg att lärandet blev mer lustfyllt genom att få in bilder som speglade texten. När barnlitteraturen började ta fart på allvar fortsatte tankarna om att det både skulle vara roligt och lärorikt för barnen att läsa. Vissa böcker var formade för att utveckla barnens språkkunskaper och innehöll bland annat rim, medan andra böcker tog upp mer moraliska frågor, vilket skulle fostra barnen. För att barnen exempelvis skulle bli socialt engagerade, fanns det böcker som handlade om barn och vuxna som har svårigheter på olika sätt. Böcker inom den genren kan ge de som läser dem en möjlighet att sätta sig in i andras situationer och reflektera över sina egna situationer och värderingar. Även inom barnlitteraturen fanns det till en början skillnad på de böcker som var skrivna till pojkar och de som var skrivna flickor. De böcker som var ämnade för pojkar handlade om äventyr och var ofta vuxenböcker som bearbetades för att passa de yngre läsarna. Flickböckernas handling kretsade istället kring familjelivet. Att en flicka läste en pojkbok ansågs det inte vara något konstigt med. En pojke som läste en flickbok sågs däremot som onormal. Under 1900-talet började specifika pojk- och flickböcker försvinna. Även om det fortfarande finns kvar en viss syn på vad som anses vara typiska pojk- respektive flickböcker, är det mer utsuddat idag (Nettervik, 2002, s. 17-19, 25-26, 101, 111, 155-158, 179-181).

1.2.5 Teoretisk verktygslåda

Nationalencyklopedin definierar begreppet normer som ”det ’normala’ eller godtagna beteendet i t.ex. en social grupp” och ett normsystem anger ”det normala mönster som individers handlingar bör överensstämma med”. Normer är i allmänhet nära förbundna med sociala värden och de utgör ”medel för att förverkliga tillstånd som värderas högt av den samhällsgrupp som bejakar dem”. Normer är i allmänhet nära förbundna med sociala värden och de utgör ”medel för att förverkliga tillstånd som värderas högt av den samhällsgrupp som bejakar dem”. En del av samhällets normsystem ges uttryck i de formella lagarna, medan andra finns i ”traditioner, seder och bruk” (Nationalencyklopedin, 1994). I och med att normen påvisar vad som anses vara normalt, identifierar den även vad som anses vara avvikande och den som avviker riskerar att ”stereotypiseras, bestraffas eller osynliggöras av sin omgivning” och på så vis möjliggörs maktordning och ojämlikhet. (Sörensdotter, 2010, s. 136-137). Martinsson & Reimers menar att ”[m]akten finns i normer som skapar identifikationspositioner” och att ”[v]issa ges positioner av makt, medan andra berövas möjligheter att styra över sig själva och andra” (Martinsson & Reimers, 2008, s 20-21). De som följer normen få ofta får högre status och mer makt än de som avviker från den (Sörensdotter, 2010, s. 136-137). Samtidigt, menar Martinsson och Reimers, finns det inga yttersta ansvariga för hur normer skapas, upprepas och förändras. Varje individ måste dock ta ansvar för sina egna handlingar (Martinsson & Reimers, 2008, s 20). Det är viktigt att poängtera att vara normkritisk inte är detsamma som att förespråka normlöshet, utan innebär att ”visa på hur vissa normer begränsar vår handlingsfrihet utan att det behövs” (Sörensdotter, 2010, s. 136) och ”bråka med normer och det sätt varpå de skapar hierarkier mellan individer och grupper” (Martinsson & Reimers, 2008, s 19).

Svaleryd tar upp att “[g]enus är den samlande benämningen i moderna könsforskningen och betecknar ett system som består av två motsatta och uteslutande kategorier vari mänskligheten placeras; man/ manligt och kvinna/ kvinnligt” (Svaleryd, 2002, s. 22). Med genus menas också att det är vad vårt kulturella arv och det sociala systemet har format oss till. Den moderna genusforskningen säger ofta att könet är konstruerat, vilket betyder att de skillnader och likheter som vi finner mellan könen är ett resultat av mänskliga påhitt (Svaleryd, 2002, s. 22). “Det är inte de biologiska skillnaderna i sig som utgör genus, utan varje människas tolkning av dessa.” (Svaleryd, 2002, s. 23). Genus som begrepp handlar om relationen mellan könen, alltså vad som anses vara manligt respektive kvinnligt (Svaleryd, 2002, s. 22). Skillnader mellan genus kan också påverkas av andra konstruerade skillnader som till exempel klass och etnisk tillhörighet (Svaleryd, 2002, s. 23).

1.3 Avgränsningar och urval

Då normer och normavvikande beteenden är stora begrepp, har vi avgränsat vad vi lade i begreppen. Normbrytande beteende är ett beteende ”som på olika sätt bryter mot rådande regler och normer i den miljö individen befinner sig” (Andershed & Andershed, 2005, s. 17-18). Inom forskningen används uttrycket vanligtvis gällande att bryta mot lagar och regler. Vi har istället valt att använda begreppet normavvikande och fokuserar på brytande mot hegemoniska ideal inom exempelvis somatisk och neurologisk tillstånd, genus, sexuell läggning, etnicitet, kultur och religion.

Vi har valt att ta reda på om det är någon skillnad på barns inställning till normavvikande beteende beroende på ålder och kön. Det finns andra variabler som man även hade kunnat undersöka, till exempel klasstillhörighet och kulturell bakgrund, men eftersom vi har begränsat med tid för att göra studien, har valt ålder och kön eftersom det var de variablerna som vi intresserade oss mest för.

Vi har valt att inrikta oss på grundskolans tidigare år eftersom det är den inriktningen som vi har läst på lärarprogrammet. Anledningen till att vi valde att även ha med femåringar från en förskolegrupp i undersökningen beror på att förskolan tillhör en annan skolform än grundskolan där man arbetar på ett annorlunda sätt och vi ville undersöka om det påverkade barnens inställning. Vi valde därför att även ha med både förskoleklass och årskurs ett i undersökningen. Därefter har vi begränsat oss till årskurs tre och fem för att få med olika åldersspann. Anledningen till att vi inte har valt att ha med årskurs sex beror på att många skolor har flyttat årskurs sex från grundskolans tidigare till senare år.

Samtalen gjordes på tre olika skolor samt en förskola, som alla var slumpmässigt utvalda. Vi gjorde tio stycken boksamtal med sammanlagt 53 barn samt fem stycken intervjuer med lärare. De sammanlagt fem lärarna som vi intervjuade hade ensam eller, som i förskolegruppen och förskoleklassen, tillsammans med andra huvudansvar för undervisningen av de barn som vi samtalade med. Tanken var att vi skulle ha två boksamtal i varje klass, ett med fem pojkar och ett med fem flickor.

Då barnen som deltog i undersökningen inte är myndiga, krävdes det att vi skulle få målsmans tillstånd för att de skulle få medverka. Att vi inte fick in påskrifter från alla föräldrar, att flera

barn var inte närvarande samt att vissa barn inte fick eller ville vara med, gjorde att vår urvalsgrupp inte blev så stor i vissa klasser. I förskolan medverkade endast fyra flickor och fyra pojkar. I förskoleklassen kunde fem pojkar, men bara fyra flickor medverka. I klasserna från årskurs ett och tre fick vi in fler påskrifter, vilket gjorde att vi slumpmässigt drog fem lappar per klass och kön. Detta då vi kände att det var mest rättvist mot eleverna samt att vi inte kunde påverkas av lärare eller andra omständigheter vilket kunde leda till ett visst resultat på samtalet. Vi tror dock inte att det skulle blivit någon större skillnad på resultatet ifall vi skulle haft med de elever som inte fick, ville eller kunde närvara, utan vi anser att de elever som varit med i undersökningen har gett oss ett resultat som i stort speglar klassens och könets åsikter inom ämnet. Eleverna i årskurs fem var jämförelsevis få, så vi beslutade därför att låta samtliga pojkar som hade tillåtelse och var närvarande få delta i undersökningen vilket var sex stycken. Detta ledde till att även alla flickor i klassen som hade möjlighet fick delta, vilket var tio stycken.

1.4 Etisk diskussion

Innan vi gjorde intervjuerna och samtalen, så var det viktigt att vi fick informerat samtycke från de som skulle medverka, vilket innebär att de som ställer upp på att intervjuas är medvetna om att de kommer vara med i en vetenskaplig studie (Esaïsson et al., 2009, s 290). Alla intervjuade lärarna kommer vara anonyma och bara benämnas efter vilken årskurs de undervisar. Eftersom vi samtalade med barn, ansökte vi dessutom om målsmans tillstånd för att de skulle kunna vara med i undersökningen. För att få detta, skickade vi ut en blankett där det förklarades för vårdnadshavarna vad vi skulle göra för sorts undersökning och vilket ämne som det handlade om (se bilaga 1). Även barnen utlovades anonymitet i vår undersökning och bara de barn som fått godkännande genom en påskrift på blanketten, deltog i studien.

1.5 Metod

Här kommer vi att gå igenom de metoder som vi har använt oss av när vi gjort vår undersökning. Vi kommer att inleda med att skriva om vilka för- och nackdelar som finns med att använda sig av boksamtal som metod. Därefter så tar vi upp intervju som metod och likaså där vilka för- och nackdelar det finns med metoden.

1.5.1 Boksamtal som metod

För att samla in den information vi ville få fram från barnen, så använde vi oss av boksamtal. Vid boksamtalen utgick vi från Aidan Chambers modell (Chambers, 1993, s. 18-23). Vi är medvetna att man skulle kunna göra boksamtalet annorlunda och även anpassa det utifrån de olika åldersgrupperna. Vi valde dock att utföra samtalet på samma sätt med alla medverkande då vi ansåg att vi ville utifrån resultatsynpunkt att det skulle vara så likvärdigt som möjligt. Peter Esiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud menar att samtalsintervjuer är ett bra sätt när man vill få reda på hur människor uppfattar sin värld och att de medverkande ska utgå från sina vardagserfarenheter i samtalet (Esiasson et al., 2009, s. 285). Då boksamtalet sker i grupp kan vi inte utesluta att barnen påverkar varandra med deras åsikter och att vi skulle kunna få ett annorlunda resultat ifall vi hade intervjuat barnen enskilt. Vi anser dock att genom att ha boksamtal med flera barn samtidigt så fick vi fram saker som vi inte skulle fått reda på ifall vi haft det enskilt då barnen under samtalen kommer med åsikter vilket skapar tankar och åsikter hos de övriga medverkande. Dessutom vi inte haft möjlighet att samtala med lika många barn, då vi har en tidsbegränsning. Eftersom vi läste en bok som bara behandlade en sorts normavvikande beteende, är vi även medvetna om att resultatet hade kunnat bli annorlunda om vi istället hade läst en bok som behandlade någon annan sorts beteende som bryter mot de normer som råder. Vi var dock även här tvungna att ta hänsyn till tidsbegränsningen och hade bara möjlighet att kunna läsa en bok för barnen.

1.5.2 Intervju som metod

Vi har i vår studie även använt oss av intervju som metod för att ytterligare bygga på vår undersökning. Intervjuerna gjordes med lärarna för de barn som medverkat i boksamtalen eftersom vi ville se ifall det fanns någon koppling mellan barnens åsikter och hur lärarna arbetar med detta. Vi valde att göra intervjuer eftersom vi ville få fram attityder och tankegångar kring vårt ämne från lärarna. Dessa gjordes enskilt, men vi är medvetna om att resultatet hade kunnat bli annorlunda om vi hade gjort intervjuerna i grupp, då lärarna hade kunnat inspirera varandra med olika tankegångar. Tanken med att göra intervjun enskilt var att vi ville få fram vad och hur de olika pedagogerna arbetade med området normavvikande beteende och ifall man utifrån deras sätt kunde avläsa det även på barnen.

När man gör samtal och intervjuer, så kan det vara svårt för intervjuaren att hålla sig helt objektiv och oberoende då denne har sina egna tankar och åsikter kring det ämne som undersöks. På så vis kan den som intervjuar inte helt bortses från resultatet som framkommit ur intervjun. Detta är något som delvis inte går ihop med idealet om forskaroberoende som Esaisson med flera tar upp (Esaisson et al., 2009, s. 24) . Vi har försökt att få samtalen och intervjuerna gjorda på så likvärdigt sätt som möjligt och för att lyckas med detta, så har vi gjort samtliga intervjuer tillsammans. Det finns annars en risk för att intervjuerna skulle bli olika beroende på vem utav oss som utförde dem.

1.6 Praktiskt tillvägagångssätt vid boksamtalen

Vid boksamtalet så inledde vi med att läsa en bok för barnen och direkt efter läsningen hade vi ett boksamtal utifrån Chambers modell. Modellen går ut på att deltagarna får utbyta entusiasm, ”frågetecken” och kopplingar. Vid utbyte av entusiasm diskuteras först vad de tyckte var positivt med boken och sedan det som var negativt. Att utbyta frågetecken innebär att deltagarna får lägga fram sådant som de undrar över i texten och sedan tillsammans diskutera detta och få fram eventuella lösningar. Vid utbyte av kopplingar diskuterar deltagarna de mönster de kan se mellan texten och andra texter eller utomlitterära mönster som exempelvis händelser som de själva har varit med om (Chambers, 1993, s. 18-23). Under samtalen fungerade vi främst som samtalsledare och bestämde vilken ordning barnen skulle få prata. Vi har även ställt följdfrågor till det som barnen sagt om vi har känt att det är något som vi ville höra mer om.

Hur medvetna barnen var om vad som skulle ske var varierande då vi haft kontakt med klassföreståndarna och mailat med dessa så visste de vilken bok som skulle läsas samt vad som skulle diskuteras efter. Huruvida de meddelat detta till barnen varierade vilket ledde till att vissa av barnen var mer införstådda i vad som skulle ske än vad andra var. Vi är medvetna om att detta kan ha gett de medverkande i boksamtalen olika förutsättningar, med då detta var något som vi var tvungna att göra så var det inget som vi kunde påverka. Det som kan ha påverkats ifall några av eleverna på förhand visste om vad undersökningen skulle handla om var att de då i förhand kunnat tänka ut saker som de skulle säga något de övriga då inte fått någon möjlighet till. Detta spelar inte någon roll för vår undersökning då vi ändå vill få fram barnens åsikter kring ämnet och även om vi helst velat få ut den spontana reaktionen från

eleven så är även en på förhand uttänkt åsikt också en användbar åsikt för vår undersökning. Något annat som också kan påverkat resultatet av boksamtalen är att de gjordes vid olika tider och på olika dagar. Det optimala hade varit om alla boksamtal hade skett vid samma tidpunkt och att barnen haft samma typ av aktivitet innan samtalet. Då barnen dels är i olika åldrar samt olika schema upplägg så gjorde det att vi fått anpassa oss efter de tider som passar för de olika klasserna. Vi är medvetna om att detta kan påverka resultatet men även detta är något som vi inte kunnat påverka. Det som vi anser kan påverkas av detta är att beroende på dag, aktiviteter och händelser tidigare under dagen och vilken tid under dagen är att eleverna under vissa delar av dagen kan vara piggare och då klara av att fokusera bättre under samtalet och då också få fram fler intressanta tankar. Vi tycker dock att de barnen som medverkat i undersökningen och att boksamtal som metod har fungerat bra. Även om samtalet med de äldre flöt på bättre än samtalet med de yngre där vi fick ställa fler följdfrågor så tycker vi att vi fått ut något utav samtliga som deltagit. Vid boksamtalen har vi läst boken *Kalle som lucia* (Skåhlberg, 2009) högt för eleverna.

1.6.1 Kalle som lucia

Kalle som lucia (Skåhlberg, 2009) är uppföljaren till *Kalle med klänning* (Skåhlberg, 2008). *Kalle med klänning* handlar om Kalle som tycker om att ha på sig klänning och hur han blir mycket bättre på fotboll när han spelar i den. I *Kalle som lucia* är Kalle sex år gammal och vill vara Lucia i klassens Luciatåg. Boken börjar med att fröken ska dra klassens Lucia ur en burk med lappar med namn på alla de barn som vill bli Lucia. Fröken drar Kalles namn och det verkar som han kommer att få vara klassens Lucia. Kalle får sedan problem då flera av barnen i klassen menar att man måste ha långt hår för att få vara Lucia. Kalle köper därför en peruk så att han ska kunna vara Lucia. Fröken berättar dock att skolans rektor anser att det måste vara en flicka som ska vara lucia. Vi får sedan fortsätta att följa Kalle fram till Lucia dagen och vi får en inblick i Kalles känslor från att vara ledsen över att inte få vara klassens Lucia till att vara överlycklig och känna sig vacker, strålande och speciell när han tillslut får vara Lucia. Kalle som till en början har på sig en peruk som Lucia då ju de flesta i klassen ansåg att en Lucia skulle ha långt hår, slänger sedan också iväg peruken då han hellre vill vara en helt vanlig Kalle Lucia istället för en utklädd Lucia med peruk. Förutom att boken behandlar ett normavvikande beteende och typiska könsroller, så har vi valt den då den rekommenderas från fyra år, men ändå inte känns för barnslig. Eftersom boken skulle läsas

för elever från fem till elva år, så var vi tvungna att använda oss av en bok som främst riktade sig till de yngsta barnen för att den inte skulle vara för svår för dem. Boken är 31 sidor lång och har stora bilder på varje uppslag, men innehåller även mycket text. Eftersom boksamtalen skedde i november och december så var just ämnet med Lucia och Luciatåg väldigt passande då det var något som barnen kunde relatera till. Med stor sannolikhet har de flesta av barnen som medverkade i undersökning någon gång på något sätt kommit i kontakt med ett Luciatåg och de olika roller som finns i ett sådant. Vi ansåg därför att det var ett bra ämne att utgå från i samtalet.

1.7 Praktisk tillvägagångssätt vid intervjuerna

I samband med boksamtalen intervjuade vi även barnens lärare. Att vi intervjuade just lärarna i klasserna där vi utförde boksamtalen hade ett samband med att vi ville se om deras inställning till normavvikande beteende hade något samband med det vi fick ut av klassens diskussion under boksamtalet. Vi använde oss av digital inspelning då vi ansåg att det var det mest effektiva och lättaste sättet. Till skillnad mot om vi skulle ha använt oss av att anteckna vad som sägs, så tar intervjun kortare tid vid användning av inspelning samt att det är lättare att få ut korrekta citat ur intervjun då man har chansen att lyssna igenom den flera gånger. Vid varje intervjutillfälle så frågade vi intervjupersonen om lov att få spela in intervjun. Intervjupersonerna fick inte tillgång till frågorna i förväg utan den information som de fick reda på då var att intervjun skulle handla om normavvikande beteende. Att de inte fick reda på frågorna i förväg leder till att svaren blir mer spontana och lärarna fick inte någon chans att i förväg tänka ut vad de skulle svara på frågorna. Genom att ge lärarna ämnet som intervjun skulle komma att handla om, så fick de dock en möjlighet att fundera kring vad de tycker och tänker kring det. Intervjuernas längd varierade då den kortaste intervjun varade i ungefär tio minuter och den längsta intervjun pågick i cirka en halvtimme. Detta berodde mycket på lärarnas olika intresse, kunskaper och tankar kring ämnet, men även hur mycket tid de hade möjlighet att lägga ner på intervjun. Intervjun utgick från frågor bland annat hur de olika pedagogerna arbetar mot negativ inställning och kränkande behandling av barn med normavvikande beteende, men också om de märkt någon skillnad hos eleverna under de år som de följer klassen samt ifall de märkt någon skillnad på de olika generationerna från det att de började arbeta som lärare till idag.

2. Resultatredovisning och analys

I resultatredovisningen och analysen så kommer vi att börja med att lyfta fram barnens åsikter utifrån de boksamtal som vi har haft. Vi kommer sedan jämföra och analysera dessa utifrån skillnader och likheter på åsikter beroende på kön och åldersgrupp. Därefter kommer vi in på lärarnas åsikter utifrån våra intervjuer med dem. Även här kommer vi jämföra vad de olika lärarna har sagt och om de kan se någon skillnad beroende på vilken åldersgrupp som de arbetar med.

2.1 Barnens åsikter

Vi kommer här att redovisa och analysera barnens åsikter utifrån olika områden som har kommit upp under boksamtalen. Vi kommer inleda med att ta upp hur barnen ser på att en Lucia har kort hår och i samband med den rubriken även om en pojke eller flicka kan gå utanför de traditionella könsrollerna Luciatåget. Därefter tar vi upp barnens diskussioner kring könsroller i allmänhet och hur de ser på ifall någon går utanför den förväntade könsrollen. I avsnittet efter det redovisar vi hur elevernas tankegångar har gått kring att spela fotboll i klänning. Vi avslutar med att ta upp tankar kring hur barnen ser på rättvisor, orättvisor och regler då vi under boksamtalen märkte att detta var något barnen tog fasta på.

I resultatredovisningen finns det vissa källkritiska problem då vi endast kan redovisa åsikterna från de barn som medverkat i undersökningen. Elevernas åsikter kan variera beroende på var undersökningen genomförts. Vi anser dock att det har en stor relevans för vår undersökning då vi kan urskilja vissa mönster som kan generaliseras för de flesta barn.

2.1.1 Kan man vara Lucia och ha kort hår?

Pojkarna i förskolan tyckte att det var bra att Maja och Kalle bytte, så att Kalle fick vara Lucia till slut. Barnen skulle själva ha Luciatåg bara några dagar efter vårt besök och de berättade livligt vad de skulle vara utklädda till, vilket var tomtar och en pepparkaksgubbe. En yngre pojke på förskolan skulle vara Lucia eftersom han var ”tjejig”. Att han skulle vara Lucia var dock inte något som de lade någon större vikt vid, utan var mer ett konstaterande. De tyckte

inte att det spelade någon roll om man var pojke eller flicka, utan att man kunde vara allt i ett Luciatåg. Man märkte att det istället var vad de själva skulle vara utklädda till som de lade fokus på i samtalet. Barnen fick själva välja vad de ville vara utklädda till i Luciatåget och ett barn på förskolan hade valt att klä ut sig till draktomte. Detta tyckte barnen var mer konstigt än att en pojke skulle vara Lucia, då de inte tyckte att drakar kunde vara tomtar.

En av flickorna i förskolan tyckte till en början att det var bra att Kalle fick vara Lucia medan de övriga tyckte att det var konstigt eftersom han var en pojke. De tyckte att en Lucia ska ha långt hår. Håret skulle dessutom vara ens eget och peruk dög inte. Flickorna ändrade sig sedan och sa att de tyckte att även pojkar kunde vara Lucia om de hade långt hår. Flickorna ändrade sig sedan igen om menade att man visst kunde ha kort hår och vara Lucia. De tyckte att alla skulle få vara vad de ville, i alla fall i förskolan. En av flickorna berättade att hennes kusin skulle vara stjärngosse, trots att han inte ville, eftersom hans lärare bestämde vad eleverna skulle vara för något i Luciatåget.

Samtliga pojkar i förskoleklassen tyckte om slutet på boken, då det blev ett bra Luciatåg. En pojke tillade att det var bra att alla fick vara vad de ville. Pojkarna fick själva välja vad de ville vara i sitt Luciatåg. De skulle vara pepparkakor, stjärngossar och en tomt. Pojken som skulle vara tomt visste dock inte om han hade någon tomteluva. En av pojkarna som skulle vara stjärngosse tog då upp att han inte visste om han kommer att ha någon strut på huvudet eftersom hans mamma inte trodde att de hade någon. En av pojkarna påpekade då att han kommer att bli en skallig stjärngosse. Alla pojkarna var överens om att pojkar kan vara Lucia och att flickor kan vara stjärngossar. En av pojkarna berättade roat att en pojke i klassen vill vara Lucia och att en annan ville vara tärna. Två andra pojkar påpekade då att en pojke kan vara Lucia, men inte tärna eftersom de har en lång klänning och blir dessutom skalliga tärnor. Vi poängterade att inte bara tärnor, utan både Lucior och stjärngossar, har klänning på sig. En av pojkarna sa då senare att man inte behöver ha längre hår om man ska vara Lucia. En annan pojke tillade att man i alla fall inte kan ha jättekort hår. I slutet av samtalet berättade pojkarna vad de helst skulle vilja vara utklädda till, vilket var varianter av de klassiska karaktärerna i ett Luciatåg med inslag av deras egna intressen i form av Justin Bieber- och iPhone-tomtar samt skelett-stjärngosse. När vi pratade med deras lärare om att en pojke i klassen vill vara Lucia och att en annan vill vara tärna trodde hon att det kan röra sig om ett missförstånd. Båda pojkarna talar ganska dålig svenska och hon misstänkte att de har blandat ihop de olika

karaktärerna i Lucia-tåget och att en av pojkarna kanske inte riktigt visste vad man kunde klä ut sig till.

Samtliga av flickorna i förskoleklassen tyckte att boken var bra och det som de lade extra stor vikt på var att det var bra att Maja och Kalle bytte så att Kalle fick vara Lucia. Några av flickorna tyckte dock att det vore lite konstigt om en pojke skulle vara Lucia och vissa var även lite tveksamma till om en pojke skulle få vara det. En av dem menade att det ser konstigt ut när de har glitter i håret, klänning och håller i ett ljus. När vi påpekar att även stjärngossar har klänning konfronteras vi med att det inte är konstigt eftersom de samtidigt har strut. De tror att anledningen till att Kalle inte fick vara Lucia för sin lärare och rektor, berodde på att det ser konstigt och annorlunda ut. Själva tycker de att man får vara annorlunda. Under tiden vi läste boken berättade en av flickorna att en flicka i den andra förskoleklassen, som de har luciatåget ihop med, ska vara pepparkaka. Varför det bara är en flicka som kommer att vara det, visste de inte. Att även en pojke i samma klass ska vara Lucia är något som kommer fram långt senare och verkar inte vara lika viktigt. Det var istället viktigare vad de själva skulle vara. Tre av flickorna som vi pratade med skulle vara Lucia och den fjärde skulle vara tärna eftersom hon då fick ha glitter. Två av flickorna som skulle vara Lucia ville vara det eftersom det var roligt. Den fjärde sa att man ville vara Lucia för att man ville vara lika söt och snygg som henne. I hela luciatåget kommer det dock att finnas flest tomtar. Flickorna är inte helt överens om alla ska få vara lucior och en av dem tar upp att det kanske även är lite knäppt om alla skulle vara tärnor.

Pojkarna i årskurs ett tyckte att det var roligt när Kalle blev Lucia och att det var dåligt att Kalle inte fick vara det. De har själva alltid fått vara vad de velat vara på Lucia och skulle bli ledsna om de inte fick göra något som de verkligen ville. En av pojkarna tyckte att det var lite konstigt med en pojke som Lucia eftersom det oftast är flickor som är det. De flesta av pojkarna höll med och tyckte att det passar bättre med en flicka som Lucia. De förklarade att Lucia var ungefär som en ängel och att änglar är flickor. En flicka kunde däremot vara både stjärngosse och Lucia eftersom flickor även kan ha kort hår. Vi frågade då om en pojke som hade långt hår kunde vara Lucia och de gick de med på. Om det var någon pojke i klassen som ville vara Lucia så skulle de anse att det var lite konstigt, men inte sagt något om det utan låtit honom vara det.

Alla flickor i årskurs ett tyckte att det var bra att Kalle fick vara Lucia till slut. Flickorna tyckte att det var dåligt att fröken inte lät vem som helst vara Lucia och att trots att Kalles lapp blivit dragen men han ändå inte fått vara Lucia. De fortsatte diskutera detta och menade att Kalle ju till och med varit och köpt Lucia saker för att han skulle vara Lucia. De enades alla om att rektorn var dum och att de tyckte att alla som ville skulle få vara Lucia.

Flickorna tyckte att det var dåligt att Kalle var tvungen att ha peruk när han var Lucia och en av dem sa att hon tyckte det var tråkigt att behöva klä ut sig till någon helt annan person och att det var bättre att få vara sig själv. Det hon menade med detta var att hon inte tyckte att Kalle skulle behöva klä ut sig i någon peruk, utan att han skulle fått vara den vanliga Kalle även när han var Lucia. Samtalet kommer in på Luciatåg och barnen berättar att de här på skolan får vara vad de vill. De säger att de tycker att det är helt okej för en kille att vara Lucia men att det skulle vara lite konstigt om han hade klänning på sig och istället skulle haft vita kläder på sig. Flera av flickorna berättar om hur de själva har varit stjärngossar men att de tyckte att de var jobbigt med stjärngosstruten då den föll av hela tiden. De tyckte att det var bättre att ha på sig glitter fast även det var lite jobbigt då det kliade. Flickorna avslutade med att säga att pojkar kan vara Lucior och flickor kan vara stjärngossar och att det inte är någon skillnad mellan det.

Samtliga pojkar i årskurs tre tyckte att det var bra att Kalle fick vara Lucia till slut. De var överens om att det inte spelar någon roll om man är pojke eller flicka, utan att alla som vill ska få vara Lucia. Själva har de alltid fått vara vad de vill under alla år och på deras tidigare förskolor och skolor och att de inte ens behövde vara någon utav de vanliga Lucia rollerna utan en berättar om hur han var en varg med kaninöron i förskolan. Pojkarna tyckte inte att det var något konstigt med om en pojke var Lucia eller om en flicka var stjärngosse utan något som upprepades under detta samtal var att de tyckte att man skulle få vara precis vad man själv ville. Vi började prata om de hade några liknande erfarenheter varpå en av pojkarna berättade att hans syster inte fick vara Lucia då hon hade mörkt hår och att man på skolan som hon gick på var tvungen att ha blont hår för att få vara Lucia. När eleverna fortsatte samtala om detta så trodde en av dem att det berodde på att skolan ville ha en "äkta" jul.

Samtliga av flickorna i årskurs tre tyckte att det var bra att Kalle fick vara Lucia till slut och förstod inte varför inte alla som ville fick vara det. De fortsatte att samtala kring varför flickorna, som skulle få vara Lucia istället för Kalle, hade långt och böljande hår. De menade att det finns flickor som inte har långt hår och att vissa flickor till och med kan vara

flintskalliga. Vidare tar de upp att de tycker att det är dåligt att de med långt hår skulle få vara Lucia, fast de inte ens ville vara det, medan någon med kort hår kanske älskade att vara det och att denne då skulle då inte skulle få vara det på grund av sin hårlängd. Att alla papporna tog på sig varsin Lucia-krona på huvudet, tyckte de var en rolig överraskning i boken, men trodde inte att alla pappor innerst inne ville vara Lucior. Några av flickorna sa bestämt att deras pappor inte ville vara det och en sa att hennes pappa bara klädde ut sig om hon bad honom att göra det. Det samtalades även kring varför det var just papporna som tog på sig Lucia-kronor. De kom fram till var att det var för att visa rektorn och läraren att det var okej för pojkar att också vara Lucia. Flickorna avslutade samtalet med att återigen säga att de inte tyckte att det var något konstigt om en pojke skulle vara Lucia.

Pojkarna i årskurs fem hade en positiv inställning till boken. De tyckte att det var bra att Kalle ville och vågade vara Lucia och två av pojkarna berättade att de själva hade velat vara Lucia när de var yngre. En av dem fick inte vara det och den andra fick, men vågade inte. Skolan, som pojkarna går på nu, har sitt Luciatåg tillsammans med en närliggande skola med elever i årskurs sex till nio. De vet inte hur skolorna skulle agera om en pojke hade velat vara Lucia, men tror att man skulle bli utskrattad av de äldre eleverna. Samtidigt poängterade några av dem att de inte brydde sig om dem.

Alla som medverkade i samtalen tyckte att det var bra att Kalle fick vara Lucia. De yngsta flickorna tyckte till en början att bara flickor skulle få vara Lucior och att man var tvungen att ha långt hår. Detta var något som skiljde sig mot resten av barnen som medverkade i boksamtalen, eftersom de tyckte att man skulle få vara vad man ville. Flickorna ändrade sig dock när de insåg att alla flickor inte har långt hår, utan att vissa även har kort hår. Även flickorna i årskurs tre tar upp att alla flickor inte har långt hår och att alla inte ens kan ha det då de kan ha drabbats av någon sjukdom. Genomgående så tycker barnen att det inte spelar någon roll ifall en Lucia har långt eller kort hår. Barnen tycker också att man ska få vara vad man vill på Lucia. Det verkade inte heller vara mindre accepterat att en pojke skulle vara Lucia eller tärna än om en flicka skulle vara stjärngosse, vilket vi reagerade på då ”pojkgiga” kläder på en flicka ofta är mer accepterat än vice versa (Wellros, 1998, s. 103-104). Även Hellmans tar upp i sin studie av förskolebarn att ”[f]rågan bland barnen var oftare om en Batman kunde vara rosa, som var en starkt kodad markör för flickor, än om en flicka kunde vara Batman” (Hellman, 2010, s 223). Något som kommer fram i samtalen är dock att ju äldre barnen blir desto större påverkan har de vuxna på vad barnen ska få vara och två av barnen

berättar om bekanta till dem, som själva inte fått bestämma vad de skulle vara på Lucia och en som inte fick vara Lucia då hon hade brunt hår. Ett av barnen nämner att han tror att detta beror på att man på den skolan vill ha en "äkta" jul. Marika Hämeenniemi tar upp att det händer att vuxna kan blir oroadade för vad andra vuxna ska tänka och säga om det ändras för mycket i traditionerna. Det uppstår då ett dilemma angående hur mycket man ska hålla fast vid traditioner och hur mycket nytänkande man kan ha (Hämeenniemi, 2011, s. 106). Av samtalen framkommer även att ju yngre barnen är desto mindre bryr man sig om vad de andra barnen ska vara och är mer inriktad på det man själv ska vara.

2.1.2 Killigt, tjejigt och böjigt

Pojkarna i förskolan tyckte att Kalle var "tjejigt" och när man är tjejigt, så leker man med dockor eller klär ut sig i klänningar, berättade de. Det var inget som de lade någon större vikt vid, utan var mer ett konstaterande. Även om de flesta av dem inte skulle göra detta, så tyckte de inte att det var något konstigt med det. Flickorna i förskolan tyckte dock att det var lite konstigt ifall en pojke har långt hår och om en flicka har väldigt kort.

Några av flickorna i förskoleklassen tog upp att det är lite konstigt om en pojke är Lucia, men även andra exempel på när pojkar överskrider gränser för det som definieras som pojkit tog upp under samtalet. En av flickorna i gruppen berättade om sin lillebror som lånade hennes kompis prinsessklänning när han var ensam på hennes rum. En annan flicka berättade att hennes lillebror ville låna hennes klänningar och att deras mamma skulle måla hans naglar när han var två år. De andra barnen skrattade när hon berättade det, men flickan själv uppgav att hon och hennes familj inte tyckte att det var konstigt.

Några av flickorna i årskurs ett ansåg att det var konstigt om pojkar har på sig klänning eftersom de inte brukar ha det och för att de inte riktigt passar i klänning. Samtalet fortsätter kring hur det skulle vara om någon pojke vill vara något som en flicka brukar vara. En av flickorna säger att det är okej och en annan flicka fyller i att hon också tycker det, men att det skulle varit lite konstigt. De säger sedan att det nog skulle varit roligt för pojken att pröva på att vara något som anses som flickigt. En av flickorna tog även upp när hon själv har överskridit gränser för det som definieras som flickigt när hon gärna ville vara riddare när hon

lekte med sina kusiner. Kusinerna hade dock tyckt att det passade bättre om hon var prinsessa och eftersom de var små lät hon dem bestämma vad hon skulle vara.

En av pojkarna i årskurs tre uttryckte vissa frågor kring varför Kalle hade klänning på sig och berättade att han först trodde att Kalle var en flicka. Pojkarna pratade också om prinsessor och att en pojke inte kunde vara prinsessa. När diskussionen kring detta fortsatte, kom det fram att det berodde på att man som pojke inte kunde bli prinsessa på samma sätt som en flicka inte kan bli prins. Pojkarna ansåg dock att flickor kunde klä ut sig till prinsar och pojkar till prinsessor, men poängterade att prinsessor kunde ha på sig vilka kläder som helst och bestämde själva vad de skulle ha på sig. De tyckte dock att det inte var så "coolt" om en pojke spelade en prinsessa i en pjäs och att det var mer okej för en flicka att spela prins.

Några av flickorna årskurs tre nämnde att de inte själva ville vara Lucia, då de tyckte att det skulle vara lite läskigt att vara det. En av dem nämnde att hon tyckte att det var väldigt modigt av Kalle att våga säga att han ville vara Lucia och flickorna berättade att de inte trodde att någon av pojkarna i deras klass skulle våga vara det. De tillade att de tyckte att pojkarna i deras klass var rätt så fega och mestadels försökte imponera på varandra. Flickorna samtalade även kring hur de skulle reagera om pojke hade klänning på sig. En av flickorna sa att hon inte skulle tro på det, medan en annan uppgav att hon skulle säga att hon tyckte att det var snyggt.

En av pojkarna i årskurs fem tyckte att boken var rolig eftersom Kalle var "böig" då han hade klänning och ville vara Lucia. Flera av de andra pojkarna protesterade då mot att han var "böig" för att han ville vara Lucia, men ingen sa något om att han inte skulle vara det för att han hade klänning på sig. Den första pojken försvarade sin åsikt med att "Lucia är för tjejer". Vidare förklarade han att när man är böig är man tjejig. När vi frågar pojkarna hur man är när man är tjejig verkar det inte helt uppenbart, men en av dem säger lite tveksamt att man har smink. De är dock överens om att Kalle inte har smink. En pojke till tar upp att boken är rolig eftersom Kalle var pojke och hade klänning på sig och en annan pojke berättar om en semesterresa där ett moment av en lek vid poolen var att hans pappa fick ta på sig hans mammas bikini, vilket ansågs vara roligt. Två av pojkarna tar upp att det gick en pojke i deras förra klass "som ville vara tjej". De berättar att han bara var med tjejerna och pratade inte med pojkarna i klassen. En av pojkarna härmade hur han gick genom att gå överdrivet "feminint".

När vi frågade flickorna i årskurs fem hur de skulle reagera om någon av pojkarna i deras klass skulle vara lucia började alla skratta. De förklarade sen att pojkarna i deras klass inte var ”vanliga”. Efter det börjar vi gå in på hur man är när man är vanlig. En flicka tog upp att ingen är vanlig och att alla är olika. De hade svårt att förklara vad som gjorde att pojkarna inte betedde sig vanligt, men tog upp att de var galna. En flicka tillade då att hon tyckte att alla pojkar som hon hade träffat var galna, konstiga och vilda och att pojkarna i klassen inte utmärkte sig så mycket från dem. När vi frågade hur flickor svarade de att de också kunde vara galna, men var utöver det snälla. De ansåg även att de hade ett annat band mellan sig än vad pojkarna hade. Vidare förklarar de att flickorna är ”coolare” och pojkarna är vildare. När flickorna bråkar så pratar de med varandra, men pojkarna slåss istället. Att vara pojke och slåss anser de vara ”normalt”, men om en flicka hade slagits hade de undrat vad hon höll på med och försökt att gå emellan.

Även ifall de flesta av barnen hade en positiv inställning till att Kalle ville vara lucia, märker man att det finns tydliga normer för hur man ska vara beroende på vilket kön man har. Att vara tjejig innebär att man leker med dockor och att man som kille tar på sig tjejkläder. Detta är något som kommer fram redan vid samtalen med barnen i de yngre åldrarna även om de inte lägger någon större vikt på ifall en pojke beter sig tjejigt. När man kommer upp bland de äldsta pojkarna så anser en av dessa att ett sådant beteende är ”böjigt” och de tar upp att ifall man beter sig tjejigt så är man ”böjig”. Jenny Bengtsson menar att könsnormer ofta är sammanvävda med sexualitetsnormer. Ett exempel på hur femininitet och manlig homosexualitet länkas samman är just att ”[e]n pojke som intresserar sig för något som associeras flickighet kan bli kallad tjejig, men också fjollig och böjig” (Bengtsson, 2008, s. 32), vilket vi tydligt kan se här. Seija Wellros tar upp att män som använder sig av traditionellt kvinnliga attribut, exempelvis klänning eller smink, riskerar att bli förlöjligade och anses vara avvikande eller provocerande. Män kan dock använda sig av dessa attribut i underhållningssyfte och anses då vara humoristiska (Wellros, 1998, s. 103-04). Även detta kunde vi se exempel på från samtalen då en av de äldre pojkarna berättar om lekarna på sin semesterresa då hans pappa fick ta på sig hans mammas bikini. Flickorna tog upp att de hade reagerat på om en flicka hade börjat slåss. Hellmans studie av förskolebarn visar upp att flickor som bråkar genom att utföra destruktiva handlingar riskerar att bli oförståeliga och kategoriserade som avvikande och man kan här tydligt se att den synen finns kvar av även längre upp i åldrarna. Pojkar med samma beteende löper inte lika stor risk för den kategoriseringen, men både flickor och pojkar som anses vara bråkiga får en låg status och

riskerar att bli uteslutna ur lekar (Hellman, 2010, s. 216-218). Även ifall de flesta barnen fnittrar lite åt att Kalle har på sig klänning, så kan vi urskilja att flickorna har en större acceptans än pojkarna kring det beteendet. Man kan också urskilja hur de yngsta barnen inte lägger någon vikt vid ifall någon är på ett visst sätt medan ju äldre barnen blir desto konstigare tycker barnen att det är. Som vi tog upp i kapitel 2.1.1 var det var en tydlig skillnad, de yngre barnen var mer fokuserade på sig själva medan de äldre var mer fokuserade på hur saker och ting ska vara enligt normen. Läraren för årskurs tre berättade om hur hon ansåg att detta är något som hon har märkt av under den tiden hon följt sin klass. Hon menar att ju äldre barnen blir ju mer medvetna blir de om sin omvärld och hur de ska vara för att passa in. Martinsson och Reimers tar upp att personer som är lika varandra förväntas dras mot varandra (Martinsson, Reimers, 2008, s. 17). Just detta kan påverka skapandet av att man vill passa in och likna varandra så att man känner en samhörighet med de övriga barnen i klassen. Något som vi reagerade på under boksamtalen var att flickorna och pojkarna betedde sig olika. Även om någon av pojkarna hade samma åsikt som någon annan i gruppen, så säger de åsikten som om de vore deras egen. Flickorna däremot är mer tillbakadragna säger istället att de håller med de som tidigare har pratat.

2.1.3 Spela fotboll i klänning

Som tidigare nämnts, berättade vi lite om den första boken om Kalle innan vi började läsa *Kalle som Lucia*. Även i *Kalle som lucia* har Kalle på sig sin klänning och även hans framgångar inom fotbollen nämns. Detta var något som flera av barnen reagerade på. Pojkarna i förskolegruppen var överens om att det inte var en särskilt bra idé att spela fotboll i klänning, då det kunde vara farligt eftersom det då var lättare att snubbla och slå ut tänder. En av flickorna i årskurs ett påpekade att hon tyckte att det var konstigt att Kalle blev så bra på fotboll när han hade klänning på sig. En annan av flickorna påpekade då att han kanske sprang bättre när han hade klänning och att det var därför som han blev bättre. De andra flickorna höll inte med om detta. Även de menade att man sprang sämre när man hade klänning på sig och att det då var lättare att snubbla. Pojkarna i årskurs tre tyckte också att det var konstigt att Kalle spelade fotboll i klänning. De påpekade att om någon skulle komma till en fotbollsträning i klänning, så skulle denne bli utskrattad. När samtalet fortsatte, kom det fram att det konstiga egentligen inte var att en kille hade klänning på sig, även om de i viss mån också tyckte att det var lite konstigt. De menade att man inte kan ha klänning på sig när man spelar fotboll vare sig man är flicka eller pojke. En av pojkarna sa att det enda undantaget

vore om en flicka precis hade varit på bröllop, men annars så tyckte de att även flickor skulle ha något annat på sig. Pojkarna kom till slut fram till att klänningen nog var som en lyckoamulett för Kalle. Han kände sig trygg när han hade den på sig och på så vis blev han också bättre på fotboll. Alla pojkar var enhälliga om att om man kände sig trygg så blev man också bättre på det man gjorde. Även pojkarna i årskurs fem reagerar på att Kalle spelar fotboll i klänning med motiveringen att man kan snubbla.

Samtliga barn är negativt inställda till att spela fotboll i klänning. Det som vi dock kan urskilja är att det är mest av praktiska skäl som att man lättare kan ramla. Pojkarna i årskurs tre säger att de skulle skratta om det kom någon i en klänning till en av deras fotbollstränningar och man kan här se hur tydligt det är med normerna kring hur man ska se ut när man spelar fotboll. Hur man förväntas vara klädd när man spelar fotboll är redan i dessa tidiga år väl förankrat hos barnen och att spela i en annorlunda klädsel än den förväntade, skulle ses som konstigt. Detta är något som är gemensamt för både flickorna och pojkarna. Att alla fotbollsspelare, oavsett kön, spelar i samma utstyrsel av kläder leder till att barnen får till sig att det är just den typ av kläder man har på sig när man spelar fotboll. Även om barnen hänvisade till praktiska skäl som anledning till deras negativa inställning till att spela fotboll i klänning, så kan man fråga sig om inställningen skulle vara densamma ifall klädseln för fotbollsspelare skulle varit klänning istället för shorts och tröja. En annan klädsel än just klänning skulle då ha kunnat anses som avvikande, men frågan är om det ändå inte hade varit mer accepterat att spela i shorts och tröja ändå. Just att traditionens makt är stor kan man dock märka av då vi samtalar om de olika rollerna i ett Luciaåg och ingen av barnen anmärkte att en stjärngosse har klänning. Samtidigt var just stjärngosse, enligt vår undersökning, det minst populära valet bland barnen.

2.1.4 Regler och orättvisa

Flickorna i förskolegruppen tyckte att det var dumt av hans lärare att inte låta Kalle få vara Lucia, då det var han som blev dragen. Själva skulle de bli ledsna om det var någon lärare som gjorde något liknande mot dem.

Några av pojkarna i förskoleklassen tyckte synd om Kalle när han inte fick vara Lucia och att det var bra att han bytte med Maja. En pojke tyckte inte att det var så bra att Kalle tog av sig

peruken så att man kunde se att det var han som var Lucia fast han inte fick och en annan tog även upp att han tyckte att det var dåligt att de försökte dra iväg honom från Luciatåget. En av pojkarna tog upp flera gånger att det var dåligt av Kalle att låsa om sig på toaletten när han bytte om eftersom man inte fick göra det för hans lärare. En annan pojke tyckte även att det var konstigt att han inte kissade eller bajsade när han gick på toaletten eftersom man annars inte får vara på toaletten. Samtliga av flickorna i klassen tyckte att boken var bra och det som de lade extra vikt på var att det var bra att Maja och Kalle bytte så att Kalle fick vara Lucia. Samtidigt säger de att det var lite konstigt att de bytte och funderade på varför.

Pojkarna i årskurs ett funderade lite över varför de bytte Lucia och varför Kalle inte fick vara det när han hade blivit dragen. De kom fram till att det var för att rektorn och klassens lärare inte tyckte att en Kalle skulle få vara Lucia. Flickorna i klassen tyckte att det var väldigt roligt att fröken var så stressad när klassen skulle ha sitt Luciatåg och att Maja och Kalle då kunde byta roller utan att fröken märkte det. De tyckte att det var snällt av Maja att byta så att Kalle fick vara Lucia och reflekterade över att Maja inte ens ville vara Lucia.

Pojkarna i årskurs tre tyckte att det var väldigt snällt av Maja att låta Kalle få vara Lucia. De tyckte även att Kalles föräldrar gjorde rätt som gick till rektorn och sa ifrån. En av pojkarna tog upp att han tyckte det var diskriminering att inte låta pojkar få vara Lucia.

Flickor årskurs tre diskuterade rektorns och lärarens roll i att Kalle inte fick vara Lucia och kom de fram till att det var rektorn som bestämt att Kalle inte skulle få vara det och att hans lärare höll med. En av eleverna tyckte att fröken skulle ta eget ansvar och låta Kalle vara Lucia fastän rektorn inte tyckte det. De nämnde även att de tyckte att han skulle få vara Lucia då det varit så många som tyckt att han skulle få vara det.

Pojkarna i årskurs fem ansåg att det var bra att barnen hade vågat stå upp mot sin lärare och rektor och brutit mot reglerna genom att låta Kalle få vara Lucia fast han inte fick. Att hans lärare och rektor inte låtit honom få vara det, trots att han blev vald och att man på skolan hade en tradition att bara flickor fick vara Lucia, ansåg alla var negativt.

Man kan se att samtliga barn, oavsett ålder och kön, tycker att läraren och rektorn gör fel som inte låter Kalle få vara Lucia när han har blivit dragen. Barnen lägger stor vikt i vad som är rättvist, orättvist och att man ska hålla sig till satta regler. Johansson hävdar att barns

föreställningar om rättvisa ofta utgår från att de själva eller någon annan saknar något som andra har, ”rätten ska gälla för *alla*” (Johansson, 2001, s. 87). I det här fallet har Kalle blivit dragen att bli den som ska vara Lucia, men blir sedan fråntagen den rätten. Dessutom har inte alla barn rätt att få vara Lucia på Kalles skola, utan bara flickorna och helst de med långt, böljande hår. Samtidigt finns det normer bland barn hur man ”ska” bete sig (se kap. 1.3.1-1.3.2). Att bara flickor får vara Lucia på skolan är samtidigt en regel och man kan se i boksamtalet med pojkarna i förskoleklassen att de anser att regler är viktiga att följa. Det är möjligt att barnens inställning till detta dominerar över deras inställning till det som är normavvikande. Några av barnen skulle därför kunna ha varit mindre positiva till att Kalle fick vara Lucia till slut under andra omständigheter.

2.2 Lärarnas åsikter

I det här avsnittet kommer vi att redovisa resultatet från intervjuerna med lärarna. Vi börjar med att ta upp hur lärarna arbetar med frågor kring normavvikande beteende. Efter det redovisar vi huruvida lärarna tycker att det är någon skillnad på elevernas inställning till normavvikande beteende beroende på vilken åldersgrupp de befinner sig i. Då lärarna har arbetat i flera år, så bad vi dem att ge sina åsikter om inställningen har förändrats under den tid som de har varit verksamma inom sitt yrke. Vi avslutar med att redovisa i vilken mån de upplever att de kan påverka elevernas inställning till normavvikande beteende.

Även i resultatredovisningen av lärarna finns det vissa källkritiska problem då det endast är de lärare som vi har intervjuat vars åsikter som vi redovisar. Åsikterna kring ämnet kan också ändras med tiden och de hade då med största sannolikhet inte svarat identiskt ifall de skulle fått frågorna tio år tidigare eller tio år senare. Vi anser dock att de har relevans för vår undersökning eftersom deras åsikter kan ha samband med barnens inställning till ämnet samt att de även har erfarenhet i yrket och då kan urskilja vissa mönster bland eleverna.

2.2.1 Hur lärarna arbetar med området normer och värden

Förskolebarnens lärare berättar om hur de arbetar mycket med sig själva som pedagoger och att bli medvetna om vad de själva har för normsystem. Att man ser vad man själv har med sig

för normer och hur de blandas med de övriga pedagogernas samt att man är medveten om vad man sänder ut för signaler till gruppen. I hennes grupp arbetar mycket med ordet olikheter och då att barnen och de vuxna ska se varandras olikheter i åsikter, normer, värderingar, hudfärg och religion. Olikheterna ska ses som en tillgång både för pedagogerna och för barngruppen. Om barnen blir medvetna om dessa olikheter slipper man konkurrenssituationen som lätt uppstår på förskolorna där det är väldigt mycket rättvisetänkande, tillägger hon. Om de lyfter varandras olikheter, exempelvis att någon äter köttbullar istället för fisk och att detta kan bero på allergi, så försvinner konkurrenssituationen och barnen accepterar och ser inga konstigheter att de äter olika mat, menar hon. I övriga samhället pratas det mycket om likabehandling och om hur allting ska vara lika och hon ifrågasätter om detta verkligen gör samhället jämlikt eller om man istället skulle titta på olikheterna och utgå ifrån varje individ så att man får vara den unika personen som den är. Hon påpekar att mycket av förarbetet i dessa frågor handlar om att arbeta med medvetenheten. Aktivt handlar det om vad barnen erbjuds på förskolan och vad det finns för normer och värderingar som speglas i exempelvis rummen och litteraturen. Miljöerna på förskolan vi besöker kan ses som genusuppdelade med dockvrå och snickarbänk, men läraren påpekar att det inte är så. Hon tar upp att det kan stå pojkar i prinsessklänningar vid snickarbänken och snickra och att det har med medvetenheten att göra. På förskolan har man flera böcker som utmanar rådande normer och i en av böckerna gifter sig en prinsessa med en annan flicka. Läraren berättar att ett av barnen på förskolan fick en chock när han hörde boken om prinsessan första gången och menade att flickor inte kunde gifta sig med varandra. Hela den övriga barngruppen påpekade att det kunde man visst och genom att lyfta olika frågor och samtala om dem kan det leda till att man bryter ett visst beteende, menar läraren. Hon påpekar också att det sedan är upp till var och en att ha sina egna åsikter om vad de tycker om regler och normer.

Läraren i förskoleklassen berättar att de i början av läsåret alltid lägger stort fokus på att barnen ska lära känna varandra och arbetar mycket med olika samarbetslekar och samarbetsövningar. Det är där som man lägger grunden till att barnen ska ha ett synsätt där man respekterar varandra och behandlar varandra med respekt och att alla inte är lika, menar hon. Vidare tar hon upp att de pratar ganska mycket om sådana frågor i klassen och att de kan prata öppet och ärligt om det. Ifall det händer något, så tar de tag i det direkt och pratar med barnet. Ibland tas händelsen även upp med hela klassen beroende på hur allvarligt det har varit.

Läraren för årskurs ett tar också upp att det är genom att lyfta upp och diskutera normavvikelser, som de arbetar med dessa frågor i klassen. Även läraren i årskurs tre instämmer i detta, men tar också upp att de arbetar med temaarbeten och då vi var på besök så arbetade de med funktionsnedsättningar. Förutom att samtala och diskutera kring ämnet, så tittar de även på filmer som behandlar detta. Även läraren för årskurs fem behandlar frågorna genom att prata och diskutera med klassen. Hon tar upp att om det är något barn som är normavvikande, så kan man ta upp det med de övriga eleverna och diskutera det när det barnet inte är där. Hon upplever dock att barnen är väldigt toleranta mot varandra och att det därför inte händer så ofta att de behöver ta upp dessa saker.

Efter att ha intervjuat de olika pedagogerna, så kan man se att alla arbetar med dessa frågor genom att samtala och diskutera kring dem. En skillnad som man kan se är att förskolläraren är mer medveten om sitt arbete med detta och är mer insatt i själva ämnet och varför de arbetar på det sättet som de gör. Hon tar även upp sin egen roll i själva arbetet och att det är viktigt att vara medveten om sina egna normer och värderingar. Det är en stor skillnad mot övriga lärare som mest ser utifrån vilka värderingar deras klasser ska få. Som tidigare nämnts tar Johansson upp att lärarens roll har förändrats med åren från att ha guidat barnen i deras etiska tankar till att bli en medkonstruktör som kan diskutera och väcka tankar hos dem. Hon tar även upp att pedagogen, i likhet med det som förskolläraren sagt, måste reflektera över sina egna värderingar (Johansson, 2001, s. 19). De övriga lärarna verkar inte lika insatta i ämnet, utan det ligger mest fokus på att man pratar och diskuterar kring detta ifall det är något som kommer upp. Gannerud och Rönnerman tar upp att då det i förskolan, till skillnad från skolan, inte finns några speciella uppgifter som ska lösas så läggs det större vikt i värdegrundsfrågor just i förskolan (Gannerud, Rönnerman, 2006, s. 37-38), vilket kan vara en av anledningarna till varför lärarna är olika insatta. Förskolans läroplan har inte några mål som barnen ska nå upp till och att det därför finns mer utrymme att arbeta med normer och värden än i skolan där det kan bli mer fokus på kunskapsmålen. En annan anledning kan vara att lärarna har utbildat sig under olika årtionden. Lärarna för årskurs ett samt årskurs fem tog sin lärarexamen under mitten av 1970-talet respektive slutet av 1960-talet och vi upplevde att det var de av lärarna som arbetade minst förebyggande. Detta kan kopplas till det som har tagits upp tidigare i stycket om hur lärarrollen har förändrats genom åren (Johansson, 2001, s. 19).

2.2.2 Lärarnas upplevelse av hur barns inställning till normavvikande beteende förändras med åldern

Läraren i förskolegruppen tar upp att i nästan varje barngrupp så drabbas pojkarna av "tjejbaciller" och hon har funderat mycket på vad det kommer ifrån. Trots att de arbetar mycket för att motverka uppdelningen av pojkar och flickor, så kommer de inte ifrån det här. Läraren undrar därför hur mycket de som pedagoger påverkar detta och hur mycket som kommer från andra influenser. Hon berättar att ju äldre barnen blir, desto mer påverkade blir de från saker utifrån så som exempelvis media. Det blir därför viktigare för dem som pedagoger att arbeta med de här frågorna då eftersom hon upplever att de med åren blir mindre accepterande av normavvikande beteende. När de äldsta barnen ska börja i förskoleklass, så kommer det representant från skolan och hälsar på. Den första frågan som förskollärarna brukar få av representanten är hur många flickor och hur många pojkar de har som ska börja skolan. Detta är inget som de tänker på utan de tänker på barnen som egna individer och lägger inte någon vikt vid ifall de är pojkar eller flickor. Hon menar att det är en typisk genusfråga att eftersom de frågar efter hur många av varje kön de har på förskolan, så måste de på skolan också ha en föreställning om vad de ska göra med dessa och det därför är en skillnad på skolan och förskolans "tänk" kring barnen.

Läraren för förskoleklassen följer med sina elever upp till årskurs ett, men har även vissa av dem till årskurs två på skolans fritidsverksamhet. Hon anser att barnen mognar i sitt tillvägagångssätt, även om lite av deras beteende sitter kvar även i årskurs ett och två. Läraren för eleverna i årskurs ett märker inte någon skillnad på deras inställning från det att de går i årskurs ett till att hon lämnar dem i årskurs tre, utan menar att hon tycker att de överlag är väldigt toleranta. Läraren i årskurs tre anser däremot att det finns en viss skillnad på elevernas inställning i årskurs tre mot när de går i årskurs ett. Hon menar att det är viktigare att följa normer och vara som alla andra ju äldre barnen blir. Flickorna är de som påverkas mest och hon berättar att de inte vågar göra saker längre som de vågade tidigare eftersom de är rädda för att sticka ut. Då man vill vara som alla andra blir man lite rädd för det som är lite annorlunda, vilket leder till att fördomar skapas, menar hon. Hon säger att hon tycker att det är viktigt att man är lyhörd i årskurs tre, då barnen snappar upp saker som de inte riktigt vet hur de ska hantera och att det kan leda till att de utvecklar fördomar. Läraren för eleverna i årskurs fem följer nu eleverna från årskurs fyra till årskurs fem, men har tidigare följt sina elever till årskurs sex. Hon tycker att det blir mer acceptans mellan eleverna ju äldre de blir då

de gått i samma klass en tid. Ju längre de går tillsammans så lär de känna personen och inte vad den människan speglar utåt med vad den bär för kläder till exempel. Hon menar att det är samma sak när det gäller oss vuxna. När vi känner en person är det lättare att acceptera denne. Hon nämner dock att det blir ett tuffare klimat i grundskolans senare år och att de där lätt kan bli retade ifall de är lite annorlunda. Hon påpekar dock inställningarna skiljer sig från klass till klass. Den klassen hon har nu är väldigt tolerant, medan andra klasser som hon har haft inte är lika toleranta.

De flesta av pedagogerna är överens om att det finns en skillnad på barnens sätt att se på normavvikande beteende och anser att de blir mindre toleranta ju äldre de blir. Barnen blir mer medvetna om allt som är runtomkring sig och, som en av lärarna tar upp, att de blir rädda för det som är annorlunda och att detta skapar fördomar. Läraren i årskurs fem tycker däremot att eleverna blir mer toleranta mot varandra eftersom de lär känna varandra bättre under åren och att de på så vis får en större förståelse för varandra. Även förskoleklassens lärare anser att barnens beteende mognar med åren. Att svaren varierar kan bero på att det är skillnader mellan olika klasser och skolor. Läraren i årskurs fem tar exempelvis upp att det skiljer sig mycket mellan olika klasser som hon har haft. Vi märkte även att lärarna kan ha uppfattat frågan på olika sätt, vilket påverkar resultatet. Läraren för årskurs ett tar upp att hon inte märker någon skillnad på elevernas inställning till varandra, medan läraren för årskurs tre går in på hur barnen blir medvetna om de rådande normerna och själva anpassar sig efter dem.

2.2.3 Lärarnas upplevelse av hur inställningen till normavvikande beteende har förändrats genom åren

Förskolläraren tycker att synen på normer har ändrats mycket under från det tidiga 1990-tal då hon började arbeta som pedagog. Hon tror att det är de stora svängningarna i samhället som påverkar detta och nya arbetsområden har utvecklats genom de olika generationer av pedagoger som kommit ut i arbetslivet. Under 1970- och 1980 skulle allting vara väldigt anti och man skulle inte läsa sagor eller Astrid Lindgren, utan bara böcker som tog upp verkliga sakfrågor. När hon kom ut i arbetslivet på 1990-talet, skulle man bara läsa sagor och böcker som innehöll mycket fantasi. Hon menar att hon under de senaste tio åren blivit mer medveten om normer och vad hon gör och säger till exempelvis pojkar och flickor. Att det är väldigt viktigt att jobba med sig själv i dessa frågor men också att lyfta det med barnen.

Pedagogen i förskoleklassen anser att det är ett mycket hårdare klimat idag. Att barnen är mycket rakare och tuffare nuförtiden och att de har blivit mindre toleranta mot varandra. Läraren för årskurs ett håller dock inte med om detta. Hon anser istället att barn idag är mycket mer toleranta och att det är ett öppnare klimat än när hon började arbeta som lärare i slutet av 1960-talet. Idag spelar det inte någon roll vilket kön man har utan alla kan göra samma saker, menar hon. Det är idag mer vanligt med normavvikande personer och barnen är därför mer vana och inte lägger lika stor vikt vid det. Läraren för årskurs tre har arbetat sedan slutet av 1990-talet och har inte märkt någon större skillnad på elevernas inställning. Läraren för årskurs fem, som har arbetat som lärare sedan mitten av 1970-talet, tycker att det är något som har gått i perioder och att det, som tidigare nämnts, beror på vilken klass man har. Något som hon dock anser har blivit mer accepterat idag än tidigare, är homosexualitet. Detta ansågs som väldigt udda förr, men är idag mer vanligt och har då också blivit mer accepterat, menar hon. Hon berättar dock att hon har haft en elev för inte så länge som blev retad för att hennes mamma levde ihop med en annan kvinna.

Martinsson och Reimers (2010, s. 10) tar upp att normer omvandlas förändras och utifrån tidpunkt, sammanhang och situation. Ett av de exempel de tar upp på detta är homosexualitet som var ett lagbrott fram till 1944 och fanns fram till 1979 med på listan över mentala sjukdomar, men som idag inte är något större normbrott. De två av lärarna som har arbetat längst inom yrket är överens om att det finns en mer accepterande stämning idag till exempelvis homosexualitet. Detta anser de beror på att det är ett mer öppet samhälle idag och att barnen är mer vana vid det och att det då inte anses som något annorlunda. En av lärarna håller däremot inte med om detta utan menar att samhället idag är tuffare och att barnen är mindre toleranta mot varandra. Kanske är det, som en av lärarna nämner, att det går i perioder och beror på vilken klass man arbetar med.

2.2.4 Hur mycket kan man påverka som lärare?

Förskolläraren har funderat på hur mycket de som pedagoger påverkar och hur mycket normer och värden barnen får till sig från andra influenser. Ju äldre barnen blir desto mer blir de påverkade från saker utifrån som bland annat media, menar hon. Att man har stor inverkan på barnen som pedagog anser hon inte att det är någon tvekan om. Det gäller dock att man lär

barnen att själva ifrågasätta och reflektera över saker och ting. Detta leder till att barnen inte blir lika påverkade av media et cetera, utan lär sig att bilda sig sina egna åsikter.

Läraren i förskoleklassen menar att man som pedagog måste tro på att man kan påverka barnen och att man gör så gott man kan. Hon tar även upp att föräldrarna har ett ansvar för att arbeta med dessa frågor, att man lyfter det i hemmet och även väcker tankar kring detta hos föräldrarna. Läraren för årskurs fem anser att det är föräldrarna som har mest påverkan på sina barn och att deras åsikter också speglar av sig på barnen. Hon menar att man som lärare försöker att komma med sin variant och åsikt på det som sagts i hemmet, men att det är svårt. Hon tycker dock att det fungerar bra på den skolan hon arbetar på nu och att det toleranta klimatet gör att eleverna får vara som de vill. Hon tar även upp att det kan uppstå situationer mellan elever, då de till exempelvis inte får leka med varandra för sina föräldrar. Oftast är det då föräldrarna som inte kommer överens med varandra och att deras skilda åsikter läggs över det på barnen.

De olika pedagogerna är överens om att man som pedagog kan påverka barnens åsikter i viss mån. Även lärarna i Anna Sofia Lundgrens (2008, s. 54) studie anser att man som pedagog har ”en unik chans att spela en avgörande roll i sina elevers liv” och att ”man har en möjlighet att påverka, att göra skillnad”. Från våra intervjuer med lärarna kommer det fram att ju äldre barnen blir, desto mindre påverkan har pedagogen och desto mer spelar andra influenser som exempelvis media in. Hämeenieni menar att då barn möts av könsnormer i bland annat media, kan det vara svårt att komma ifrån dessa. Hon tar även upp att föräldrar kan förändra detta, men att det för dem ofta är viktigt att deras barn inte avviker för mycket från de rådande normerna då de kan riskera att bli utsatta för tråkigheter (Hämeenieni, 2011, s.106). Både pedagogen för förskoleklassen och läraren för årskurs fem är överens om att barnen får mycket av sina åsikter hemifrån och att det också är där som kanske lösningar till åsiktsfrågor finns, men kanske också att det kommer med problem då föräldrarnas åsikter läggs över på barnen. Förskollärares sätt arbeta med barnen, så de lär sig att själva ifrågasätta och reflektera, anser Dolk vara en viktig del i arbetet då barnen på så vis själva kan bilda sig egna uppfattningar och åsikter (Dolk, 2011, s.70). Detta är även något som överensstämmer med vad läroplanerna anger (Lpfö 98, 2010, s. 8, Lgr 11, 2010, s. 12).

3. Diskussion och slutsats

Överallt där människor möts skapas normer och vi är alla såväl offer som medskapare av dem (Martinsson & Reimers, 2008, s. 7). Förskolan och skolan är inget undantag och efter att vi har gjort vår studie, kan vi tydligt se att där finns rådande normer. Wernersson (1977, ss 120-122, 125-126) samt Martinsson och Reimers (2008, s. 17) tar upp att det råder en homosocial likhetsprincip, där personer som är lika varandra förväntas dras mot varandra. Vi kan även se att de barn som lever upp till de rådande normerna, gällande exempelvis kön och etnicitet, blir mer positivt bemötta av andra barn än de som de inte gör det. I boksamtalen kommer det exempelvis fram att det finns tydliga skillnader på vad som anses vara flickigt och pojktigt. I boksamtalet med de äldsta barnen så får vi fram att ifall en pojke går utanför sin rådande könsnorm, så anses han vara böig. Detta är något som även Bengtsson (2008, s. 32), Svaleryd (2002, s.15) samt Wellros (1998, s. 103-104) tar upp och menar att samhället har en viss inställning till hur man ska vara och bete sig beroende på vilket kön man tillhör. Även Bodén med fler (2011, s.106) tar upp att det kan bli svårt att komma ifrån de rådande könsnormerna då barnen möts av dessa i bland annat media.

Att få någon uppfattning på hur barnens inställning ändras med åldern var svårt att urskilja. Efter intervjuerna så påvisar det att lärarna kan se vissa mönster, som bland annat att barnen blir mer medvetna ju äldre de blir samt får större påverkan utifrån om vad som anses vara normalt i samhället. Det som främst kommer fram är hur eleverna själva anpassar sig utifrån de rådande normerna och två av de intervjuade lärarna framhåller att ju äldre de blir desto mindre vill de sticka ut. De andra lärarna anser att det går i perioder eller så tycker de inte att de förändras någonting och att detta varierar mellan olika klasser. Läraren i årskurs tre menar att ju äldre de blir desto medvetnare blir eleverna, men kan inte skapa sig en uppfattning om allt de upplever. Det som då är lite annorlunda verkar därför farligt och att de på så vis skapas fördomar. En av lärarna som tycker att det varierar, tar ändå upp att när eleverna börjar på högstadiet så verkar klimatet bli hårdare och det blir tuffare för det barn som är lite annorlunda. Detta är även något som vi kunde urskilja under boksamtalet med hennes elever. Något annat vi kunde märka var att ju yngre barnen var desto mindre intresserade var barnen av vad deras kamrater gjorde och de var mer fokuserade på sig själva. Något som både vi och

de intervjuade lärarna tycks vara eniga om är att när eleverna kommer upp på högstadiet så blir det ett hårdare klimat och viktigare att hålla sig till de rådande normerna.

Då samhället har olika inställning till hur de olika könen ska vara och bete sig så undrade vi om detta var något som påverkar om flickor och pojkar har olika inställning till normavvikande beteenden. Svaleryd tar exempelvis upp att samhället förväntar att flickor ska vara söta, snälla och hjälpsamma (Svaleryd, 2002, s. 15). Att detta påverkade flickornas och pojkarnas inställning till normavvikande beteende märkte vi inte av så tydligt som vi hade förväntat oss. Efter att ha genomfört boksamtalen, så kunde vi inte se någon större skillnad mellan det som diskuterats vid dessa tillfällen utan det är lika stor del flickor som pojkar som anser att det är konstigt att till exempel Kalle ska vara Lucia. En skillnad vi dock märkte var att flickorna var mer toleranta till pojkar som går utanför sin könsroll. En av de äldre pojkarna kallade ett sådant beteende för bögigt, vilket ofta har en negativ klang. Vi kunde dessutom urskilja att flickorna och pojkarna betedde sig olika vid boksamtalssituationerna. Pojkarna gärna gjorde sin röst hörd och även om det är någon som haft samma åsikt som dem tidigare, så säger de åsikten som om de vore deras egen. Flickorna däremot är mer tillbakadragna och istället för att göra sin egen röst hörd och bete sig som om det vore deras egna åsikter så håller de istället med de som tidigare har pratat. Läraren för årskurs tre tar upp att speciellt flickor brukar anpassa sig efter varandra och de normer som råder, medan pojkarna inte bryr sig lika mycket om det. Den slutsats vi kan dra av detta är att flickorna påverkas mer själva av normer än vad pojkarna gör. Samtidigt är pojkarna mindre accepterande av normavvikelse av andra än vad flickorna är.

Både i den tidigare forskningen och i intervjuerna anser man att läraren har en stor inverkan på barnens inställning till normer och normavvikande beteende. Både Johansson (2001, s. 19) samt en av lärarna i intervjuerna lyfter upp hur det är viktigt att man själv som pedagog är medveten om sina egna normer och värden. Båda framhåller även hur det gäller att diskutera detta med sina kollegor och lyfta och diskutera sina normer och värderingar. Även de andra lärarna anser att de kan påverka eleverna men är samtidigt överens om att de även får åsikter och inställningar utifrån från bland annat media. Den största påverkan på barnen har dock föräldrarna och de intervjuade lärarna upplever att det är svårt att ändra på de åsikter som de har fått hemifrån. Förskolläraren tog upp att ett av barnen från en annan kultur reagerade starkt när de läste en bok om två flickor som gifte sig. Lärarna fick då lyfta fram för föräldrarna att det i Sverige är lagligt för två personer av samma kön att gifta sig och pojkarna

kunde då acceptera giftemålet. Vi kunde även se detta vid ett av boksamtalen då en flicka som deltog berättade att varken hon eller hennes familj tyckte det var konstigt att hennes lillebror ville klä sig i klänning och ha nagellack. Hämeenieni påvisar hur även vuxna som är väldigt öppna för normavvikande beteende ändå till viss mån faller för normerna då de inte vill utsätta sitt barn för någon risk att hamna i tråkigheter som att bli retade. De anpassar då hellre barnen efter den rådande normen (Hämeenieni, 2011, s. 106-107). En av lärarna tar upp ett exempel med en från en av sina tidigare klasser där en hade på sig flickkläder och läppglans, men hur hans mamma försökte tona ner detta för att han inte skulle vara för annorlunda. Vår slutsats är att man som pedagog har en stor inverkan på eleverna speciellt i de lägre åldrarna. I de lägre åldrarna blir pedagogen eller läraren en person som barnen ser upp till och får en viktig roll i barnens liv. Efter vår studie så har vi även kunnat se att man i de lägre åldrarna och speciellt i förskolan arbetar mer med just värdegrundsfrågor. Ju äldre barnen blir desto mer influenser får de från andra håll och på så vis blir lärarens roll inte lika stor. Vi anser även att man arbetar med detta mindre när barnen blir äldre. Efter att ha intervjuat lärarna så anser dessa att den största påverkan på barnen har föräldrarna och att föräldrarna kan lägga över åsikter på sina barn och att dessa sedan är svåra att komma ifrån. En av de viktigaste delarna i arbetet med normer och för att få barnen att bli mer accepterande kring normavvikande beteende är det som både Dolk och förskolläraren tar upp, att barnen skapar ett kritiskt tänkande och att barnen på så sätt kan skapa egna uppfattningar till vad som de anser vara ett godtyckligt beteende (Dolk, 2011, s. 70). Vi har kommit fram till att det är viktigt att man som pedagog är medveten om de rådande normerna och att man även själv är medveten om sina egna normer och värderingar. Som pedagog behöver man också ha en medvetenhet om vilka signaler man sänder ut till barnen. För att bryta de rådande normerna anser vi att det är av betydelse att man inte bara arbetar aktivt utan också förebyggande kring detta. Vi anser även att det är viktigt att man börjar arbeta med detta i yngre åldrar, men också att man fortsätter med arbetet även när barnen blir äldre. En tanke som väcktes hos oss under arbetet med denna studie är hur barnens inställning skulle påverkas av ett tydligt och välplanerat arbetssätt rörande normer och i hur stor utsträckning ett sådant arbete genom barnens hela skolgång skulle påverka deras syn kring detta.

3.1 Vidare forskning

Vår studie omfattar endast en liten del av vad som skulle kunna forskas om inom ämnet. Vi anser att inom området normer finns det väldigt mycket forskning kring genus- och könsnormer och det vi har saknat då vi fördjupat oss i ämnet är forskning kring barn och andra rådande normer. Vi anser även att det skulle vara intressant med en större undersökning kring hur synen på normavvikande beteende förändras med åldern. Detta är något som vi försökt bidra med i vår studie, men vi anser att det har varit svårt att utifrån vår undersökning komma fram till några klara skillnader. Vår undersökning är inte så omfattande och vi anser därför att en större studie om detta skulle vara intressant. Då vår undersökning endast fokuserar på skolans roll i arbetet kring normer, skulle vi också vilja se fler studier kring hur andra delar av samhället påverkar barn och deras inställning till detta.

Sammanfattning

Vårt syfte var att få en bild av barns inställning till normavvikande beteende. Vi ville även ta reda på hur lärarna i förskolan och grundskolans tidigare år arbetar för att motverka negativ inställning och kränkande behandling på grund av detta. Utifrån syfte formulerade vi frågeställningar som behandlar just frågor kring barns inställning till normavvikande beteende om det förändras med åldern, om det finns någon skillnad på flickor och pojkars inställning till detta och hur pedagogerna försöker påverka barnens inställning till normavvikande beteende.

Vi har använt oss av boksamtal och med boken så ville vi väcka tankar kring ämnet hos barnen för att sedan samtala kring det och få deras egna tankar och åsikter kring normavvikande beteende. För att vi skulle kunna se om barnens åsikter hade något samband med hur de arbetade med ämnet i klassen beslutade vi oss också för att intervjua lärarna för de klasser vi gjorde boksamtalen. Genom intervjuerna fick vi även en överblick av hur lärarna såg på barnens inställning till normavvikande beteende överlag. Något som vi kan se en viss skillnad på är pojkar och flickors inställning till pojkar som betar sig som barnen uttrycker sig "tjejigt". Flickorna har en större acceptans för detta och lägger inte någon större vikt vid det även ifall de nämner att de nog skulle tyckt att det var lite konstigt. Bland de äldsta pojkarna så uttrycktes det att ifall man var "tjejigt" så var man "böjigt", ett ord som ofta används i negativ mening. På samma sätt som flickorna inte lade någon större vikt vid ifall en pojke betedde sig "tjejigt", så är det på samma sätt i de lägsta åldrarna där de mer konstaterar att någon är annorlunda men sedan inte lägger någon större vikt vid det. Efter att ha intervjuat lärarna för de olika åldersgrupperna kunde vi urskilja att förskolläraren var den av lärarna som var mest insatt i ämnet och tydligast hade en plan för hur man skulle arbeta med dessa frågor. Detta tyckte vi var en klar skillnad mot de övriga lärarna vi intervjuade som mest pratade om hur de tog upp ämnet när någonting inträffade.

Referenser

Otryckta källor

- Lärare 1 förskola, (2011-12-08), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Lärare 2 förskoleklass, (2011-12-09), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Lärare 3 årskurs 1, (2011-11-30), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Lärare 4 årskurs 3, (2011-11-30), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Lärare 5 årskurs 5, (2011-11-29), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 1 förskola pojkar, (2011-12-08), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 2 förskola flickor, (2011-12-08), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 3 förskoleklass pojkar, (2011-12-09), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 4 förskoleklass flickor del 1, (2011-12-07), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 4 förskoleklass flickor del 2, (2011-12-07), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 5 årskurs 1 pojkar, (2011-11-30), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 6 årskurs 1 flickor, (2011-11-30), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 7 årskurs 3 pojkar, (2011-12-01), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 8 årskurs 3 flickor, (2011-12-01), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 9 årskurs 5 pojkar, (2011-11-28), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner
- Elevgrupp 10 årskurs 5 flickor, (2011-11-29), ljudfil, förvaras hos Sofia Bjerner

Tryckta källor

- Lgr 11 (2010). Stockholm: Skolverket
- Lpfö 98 (rev. 2010). Stockholm: Skolverket
- Skåhlberg, Anette (2008). *Kalle med klänning*. Sagolikt bokförlag
- Skåhlberg, Anette (2009). *Kalle som lucia*. Sagolikt bokförlag

Litteratur

- Andershed, Anna-Karin & Andershed, Henrik (2005). *Normbrytande beteende i barndomen : Vad säger forskningen?*. Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Bengtsson, Jenny (2008). Äckligt. I L. Martinsson & E. Reimers (red.): *Skola i normer*. Malmö: Gleerups

Bromseth, Janne (2010). Kritiska perspektiv på strategier för förändring. I J. Bromseth & F. Darj (red.): Normkritisk pedagogik : Makt, lärande och strategier för förändring. Uppsala: Uppsala universitet

Chambers, Aidan (1993). *Böcker inom oss : om boksamtal*. Stockholm: Rabén & Sjögren

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena (2007). *Metodpraktikan : konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik

Forsberg, Oskar (2011). *Loke får inte bli lucia*. I Sydsvenskan. (2011-12-09).

Gannerud, Eva & Rönnerman, Karin (2006). Innehåll och innebörd i lärares arbete i förskola och skola : en fallstudie ur ett genusperspektiv. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Hellman, Anette (2010). *Kan Batman vara rosa : Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Johansson, Eva (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber

Lundgren, Anna Sofia (2008). Spela roll. (2008). I L. Martinsson & E. Reimers (red.): *Skola i normer*. Malmö: Gleerups

Martinsson, Lena & Reimers, Eva (2008). *Skola i normer*. Malmö: Gleerups

Nationalencyklopedin (1994). Höganäs: Bra Böcker

Nettervik, Ingrid (2002). *I barnbokens värld*. Malmö: Gleerups

Svaleryd, Kajsa (2002). *Genuspedagogik : En tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga*. Stockholm: Liber

Sörensdotter, Renita (2010). I J. Bromseth & F. Darj (red.): Normkritisk pedagogik : Makt, lärande och strategier för förändring. Uppsala: Uppsala universitet

Wellros, Sejja (1998). *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur

Wernersson, Inga (1977). *Könsdifferentiering i grundskolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Bilaga 1

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Vi är två studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs Universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i januari 2012. Examensarbetets syfte är jämföra elevers inställning till normbrytande beteende. De viktigaste frågorna vi behöver få svar på är om barns inställning till detta förändras med åldern och om det är någon skillnad mellan flickor och pojkars inställning. För att kunna besvara dessa frågor kommer vi samla in material genom att läsa boken *Kalle som lucia* av författaren Anette Skåhlberg och efter det ha en diskussion kring boken med sammanlagt 10-15 elever från varje klass. Diskussionerna kommer att dokumenteras genom röstinspelningar.

På er skola kommer undersökningen att genomföras under vecka X. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i boksamtalet som ingår i examensarbetet. Alla elever kommer att garanteras anonymitet. De skolor som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ert barn har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Vad vi behöver från er är att ni som elevens vårdnadshavare skriver under detta brev och så snart som möjligt skickar det med eleven tillbaka till skolan så att ansvarig lärare kan samla in svaret vid tillfälle. Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

Som vårdnadshavare **ger jag tillstånd** att mitt barn deltar i undersökningen

Som vårdnadshavare **ger jag inte tillstånd** att mitt barn deltar i undersökningen

Datum

.....
vårdnadshavares underskrift/er och elevens namn

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående e-post:
gusbjerso@student.gu.se

Med vänliga hälsningar
Sofia Bjerner och Jonas Henriksson

Handledare för undersökningen är Adam von Schéele, Göteborgs universitet, Institutionen för historiska studier, e-post adam.von.scheele@history.gu.se.

Kursansvarig lärare är universitetslektor Henrik Lundberg (vik.), Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen, telefon 031 786 49 21.

Bilaga 2

- Vilket år började du arbeta som lärare?
- Hur arbetar du *förebyggande* mot negativ inställning och kränkande behandling på grund av normavvikande beteenden?
- Hur arbetar du *aktivt* mot negativ inställning och kränkande behandling på grund av normavvikande beteenden?
- I vilken mån har elevers inställning till normavvikande beteenden förändrats under den tiden du har dem som elever?
- I vilken mån har elevers inställning till normavvikande beteenden förändrats sedan du började arbeta som lärare?

